HET SCHIP „DE EENDRACHT” VOOR MAKASSER IN DECEMBER 1616.

Journaal van JAN STEIJNS,

DOOR

Dr. J. W. IJZERMAN.

INLEIDING.

Voor de kennis van de eerste aanrakingen der Nederlanders met Makasser was langen tijd Valentijn (Dl. III, 2de stuk) de hoofdbron. Hij maakt melding van het oponthoud van den Admiraal Cornelis Matelieff aan den Zuid-Westkant van Celebes in Maart 1607 op diens doorreis naar Ambon, en behandelt uitvoerig de daarop gevolgde zending van Paulus van Solt en Jacques l'Hermite naar Makasser in Mei van dat jaar, met het medenemen van den daar gevestigden koopman, zonder diens naam te noemen.

«Ook», zoo zegt hij, «wierd toen dit comptoir, tot groote droefheid des konings, geligt, zonder hier een ander in zyn plaats te leggen» (p. 144). Evenwel werd beloofd, zoo spoedig mogelijk een nieuwen factor te zenden.

Verder wordt aangeteekend, dat een paar schepen Makasser aandeden om rijst in te nemen, en dan volgt: «Of wy nu in dezen tusschen-tyd weer een comptoir hier opgeregt hebben, weet ik niet; doch 't schynt my als een zekere zaak, dat zulks geschied is, alzoo de bedriegelyke koning van Macassar al ons volck hier in 't jaar 1618. heeft doen doodslaan, en onze Logie afloopen; weshalven aan den bevelhebber Arent Maartenszoon toen ook last gegeven is, om met 3 schepen, na de Oost gaande, ten eersten op Macassar aan te loopen, en deze moord te wreken» (p. 145).

Deze voorstelling der gebeurtenissen is verward en onjuist en heeft aanleiding gegeven tot een misvatting, die herhaaldelijk in de litteratuur voorkomt. Zoo geeft de Encyclopaedie van

Ned. Indië, in afwijking van de 1ste, nog in de 2de editie (deel II, 1918, p. 645) te lezen: «in 1607 was reeds te Makassar een factorij opgericht, *die in 1618 werd uitgemoord*».

Blijkbaar is hierbij geen kennis genomen van hetgeen voorkomt in den meesterlijken arbeid van P. A. Tiele, «De Europeërs in den Maleischen Archipel», omtrent hetgeen van den beginne af tot 1623 tusschen de Compagnie en Makassar is voorgevallen ¹. Daar vindt men (evenals bij De Jonge, Dl. III) den door Valentijn verzwegen naam van den ontrouwen koopman Claes Luersen (Leurs) in 1603 van Banda gekomen, waar hij door Wolfert Harmsen was achtergelaten. Verder, dat in 1609 de koopman Samuel Denis (Denijs) door den Vice Admiraal François Wittert bij diens tocht naar de Molukken op last van den Admiraal Verhoeff te Makassar geplaatst werd, en dat deze nieuwe factor onfortuinlijk was in zijne pogingen om de Oostelijke eilanden en forten van levensmiddelen te voorzien.

Breedvoerig wordt dan verhaald, hoe de opperkoopman Abraham Sterck, vervanger van den 7 Juni 1614 overleden Denis, uitvoering gaf aan het reeds lang bestaande voornemen om het kantoor te lichten, ten einde de vrije hand te krijgen en de Makassaarsche vaartuigen bij hun handel op Malakka en de Oostelijke kwartieren te kunnen aanhouden en plunderen. Hij deed dat in April 1615 op hoogst laakbare wijze. In goed vertrouwen aan boord van het schip Enkhuizen gekomen Makassaarsche grooten werden als gijzelaars voor uitstaande schulden aangehouden. Toen men hun de krissen afeischte, stelden zij zich te weer en sprongen over boord, met het gevolg, dat de meesten hunner het leven moesten laten. Slechts twee konden gevangen naar Jacatra worden overgebracht, waar zij aan den Regent werden toevertrouwd, onder belofte, dat zij ten allen tijde weder uitgeleverd zouden worden als Coen dit verlangde. Eerst in het laatst van 1616 werden zij in vrijheid gesteld ².

De gecommitteerden, die in opdracht hadden het kantoor te lichten, kwamen te Makassar aan, toen deze tragedie reeds was afgespeeld. Zij brachten den Vorsten het verbod jonken te zenden naar Malakka, de Molukken, Amboina, Banda of Solor,

¹ Bijdr. Kon. Inst. O. a. 6de ged. 1882, p. 217, 7de ged. 1884, p. 74, 75, 100, 8ste ged. 1886, p. 337—339.

² Coen, ed. Colenbrander, I, p. 120—122. Verder over deze gevangenen p. 209, 225, 226, 245.

en den eisch, de uitstaande schulden in te vorderen en naar Bantam over te maken.

Op deze insinuatie gaf de rijksbestierder, de Radja van Tallo ¹ het volgende treffende antwoord. «Godt heeft d'aerde ende de zee gemaekt; d'aerde onder de menschen verdeylt ende de zee gemeyn gegeven. Noyt is gehoord, dat yemant de zeevaert verboden zy. Wilt ghy het doen, soo beneempt ghy de luyden het broot uyt de mont. Ick ben een arm coninck» ².

Van de oprichting eener nieuwe loge was uit den aard der zaak geen sprake meer. Deze bestond dan ook niet in 1618.

Wel ontving Arent Maertsen, toen Coen, tijdens de belegering van het fort van Jacatra uitgeweken, de verspreide schepen bij Mallemanseiland voor het ontzet verzamelde, last om met 4 schepen in het voorbijgaan Makasser aan te doen, en te trachten daar eenig voordeel te behalen. Maar deze bevelhebber overleed 21 April 1619, zoodat zijn opdracht niet door hem, doch door den pas afgetreden Gouverneur Generaal Laurens Reael werd uitgevoerd, evenwel zonder gevolg van eenige beteekenis.

De reden van dit vijandelijk optreden was de droevige gebeurtenis, die in het journaal van Jan Steijns wordt beschreven.

Het schip de Eendracht, uitgerust door de Kamer van Amsterdam, was 23 Januari 1616 uitgezeild en, na de ontdekking der Westkust van Australië ³ 10 December door Straat Sapeh, beoosten Soembawa, in Straat Makasser aangekomen. In het vaarwater van den Spermonde Archipel vol eilanden, banken en klippen gevoelde men behoefte aan een loods. De onderkoopman Joannes Steijns werd met 8 man naar den wal gezonden, in de meening dat hij daar in de Nederlandsche loge gemakkelijk de gewenschte hulp zou krijgen. De Noordwestmoesson, die aan het doorkomen was, vertraagde zijn zending. Aan land gekomen, vernam hij het gebeurde van 1615 en tevens dat zijn leven groot gevaar liep. Slechts door hulp en voorpraak van de Engelschen, van wie onder Admiraal Nathaniel Courthope twee schepen ter reede lagen, ontkwam hij aan de

¹ Ook Tello, Tèlo geschreven. Tallo cfm. Lijst Aardr. namen Ind. Top. dienst.

² Coen I, p. 122.

³ Zie Heeres. Het aandeel der Nederlanders in de ontdekking van Australië. Leiden 1899, p. 8—10, 84—85.

wraak der Makassaarsche Vorsten, en kon hij onder bijzondere voorzorgen naar boord teruggaan.

De Eendracht was intusschen dichter naar de reede gezeild, zoodat weder geruime tijd verloren ging, voor Steijns, die zijn schip op de oude plaats gezocht had, terug was. Door zijn lang uitblijven ongerust geworden, had men een half uur te voren een onderstuurman met 15 man uitgezonden, om inlichtingen in te winnen.

Nog voor deze boot het strand bereikt had, schoten de Makassaren met talrijke vaartuigen op haar af. In weinige oogenblikken was het lot der bemanning beslist. Niemand ontkwam; allen werden zonder genade doodgeslagen. Hiermede was de roekeloze daad van Sterck en de zijnen bloedig vergolden.

Het doodslaan van ons volk, waarvan Valentijn spreekt, heeft dus niet in 1618, maar twee jaar vroeger, en niet in en bij onze loge, maar in zee, nabij het strand plaats gevonden.

Deze moord prikkelde tot weerwraak. Coen gaf o. a. bij zijn instructies aan Crijn Jacobsz. van Raemborch, eerst 19 Maart en vervolgens 12 September 1618, bevel den Makassaren zoo veel mogelijk afbreuk te doen. In de laatste wordt daaraan toegevoegd: «ende soo eenige becompt, sult haer tracteren gelijk sij ons volck van 't schip d'Eendracht op Makasser hebben gedaen, niemant verschonende dan eene om de tijdinge te brengen». Met het oog op het bericht dat uit Makasser een vloot naar Bima zou worden gezonden, volgde: «soo sal neersticheyt doen, omme de voorsz. armade van den Coninck van Macassar te beseylen ende ten uysterste te vernielen, sonder yemant te sparen; al waert oock dat hieromme veel tijds versuymt soud moeten werden, sal 't ons genoeg ende wel gedaen wesen, als maer een grote, notabele straffe doen can over de massacre bij de Macassaren gedaen».

Langzamerhand begon deze verbitterde stemming eenigszins te veranderen, vooral nadat de samenwerking was tot stand gekomen met de Engelschen, die steeds hun loge te Makasser gehouden hadden. Natuurlijk was men van Makassaarsche zijde reeds lang tot vrede en vriendschap genegen. Dit blijkt uit het rapport van den koopman Jan Joosten¹, die in Augustus 1621 een schrijven van den Ambonschen Gouverneur Herman van Speult aan de Vorsten van Goa en Tallo overbracht.

¹ Zie Bijlage bl. 369 hierachter.

Coen was echter over deze welwillende ontvangst slechts zeer matig tevreden.

Naar aanleiding van Joosten's rapport schreef hij 23 November 1621 naar Ambon: «alsoo wij dachten met haar vrede meer geincommodeert dan geaccomodeert te worden, blijven noch in bedenckinge, wat voorder met de Macassaren te doen».

Officieel werd de vrede eerst in Juni 1637 door den Gouverneur Generaal van Diemen gesloten.

Naast het journaal van Steijns bestaan omtrent het gebeurde te Makassar in December 1616 twee berichten, afkomstig van Engelsche ooggetuigen. Het eerste, kort en zakelijk, komt voor in het dagregister van den bevelhebber der beide schepen, de Swan en de Defence¹. De Admiraal Nathaniel Courthope deelt eenvoudig mede wat door hem en de zijnen in het belang van Steijns, en later van de Nederlanders aan boord van de Eendracht werd gedaan. Hij was een man van een hoogstaand karakter. Nooit had de Engelsche Oost-Indische Compagnie een trouwer dienaar, de Nederlandsche een loyaler tegenstander. Na de insinuatie van Coen aan de Engelschen te Bantam in Januari 1616 beteekend, en na het gebeurde voor Poelau Ai tusschen Castleton en Jan Dircksz Lam en de daarop gevolgde verovering van dat eiland op 6 April 1616, valt het dubbel te waardeeren, dat hij zijn hart liet spreken en voor de ongelukkige Nederlandsche schepelingen tusschen beiden kwam.

Het lot wilde, dat zijn verdere aanrakingen met hunne landslieden voor hem zeer rampspoedig waren.

Zijne beide schepen vielen enkele maanden later, terwijl hij zich tot eene krachtige verdediging van Poelau Roen voorbereidde, in hunne handen; eerst de Swan, onder schipper Davy, in Februari 1617 na een kort gevecht tegen de overmacht, vervolgens de Defence einde Maart, nadat het zware geschut en het grootste deel der bemanning daaruit gelicht waren, door verraad van de overgeblevenen aan hen overgeleverd.

Courthope, daardoor niet ontmoedigd, wilde van geen overgave weten en bewaarde het hem toevertrouwde eiland voor zijne meesters, tot hij den 5^{den} November 1620 bij het oversteken van Lontor naar Poelau Roen door den vijand verrast, sneuvelde. De Gouverneur van Banda, Willem van Antzen, gaf

¹ Purchas, 2de ed. Glasgow, 1905 Dl. V p. 86 en 87.

daarvan kennis aan Robert Hayes, factor op Poelau Roen, in de volgende bewoordingen: «Kapitein Nathaniel is gedood in de prauw en God weet, dat ik er hartelijk bedroefd over ben. Wij hebben hem zoo eerlijk en statig begraven, als zulk een man verdiende». ¹ Kort na zijn dood werd het contract van vrede en vereeniging tusschen de Engelsche en de Nederlandsche Oost-Indische Compagnie bekend, dat reeds meer dan 15 maanden te voren, 17 Juli 1619, te Londen gesloten was.

Het tweede uitvoeriger bericht komt voor in een brief gedateerd 30 November 1617 uit Bantam aan de Engelsche O. I. Compagnie van den opperkoopman op de Swan, Thomas Spurway. ² Volgens het daarin medegedeelde zou hij bij de aan de Nederlanders verleende hulp een belangrijke rol hebben gespeeld. Maar het is of hij daarover spijt heeft. Hij beschuldigt hen toch ook hier van kwade bedoelingen, van het voornemen om de Vorsten van Makasser tegen de Engelschen op te zetten; en wel omdat zij bij hun aankomst niet eerst bij de Swan en de Defence hadden aangelegd, maar rechtstreeks naar den wal waren gevaaren. Alsof het niet natuurlijk was, dat zij, zoo spoedig mogelijk hun eigen landsman poogden te ontmoeten.

Kennelijk haatte hij de Hollanders even fel als Coen de Engelschen. Deze schreef de hulp van Courthope en de zijnen toe aan veinzerij: «soo achtte haer doen den Judascus geweest te zijn», ³ was zijn oordeel. Hij bad dat God hun deze en andere booze handelingen zou vergeven. Zelfs legde hij aan Heeren XVII een, zonder twijfel valsche, verklaring over van iemand, die beweerde, dat de moord der bemanning van de boot door toedoen der Engelschen was geschied. ⁴

Omtrent de lotgevallen van den schrijver van het journaal kan het volgende worden aangeteekend.

Joannes (Jean, Jan) Steijns was geboren te Antwerpen en werd op grond van goede aanbevelingen 22 October 1615 te Amsterdam aangenomen voor ondercommies en 16 November als onderkoopman geplaatst op de Trouw. Deze bestemming werd echter gewijzigd, zoodat hij 23 Januari 1616 met de Eendracht uitvoer.

¹) Tiele, 9de ged. p. 236.

²) Purchas, 2de ed. Dl. IV p. 508—510.

³) Coen I, p. 261.

⁴) Ibid. p. 303—304.

Kort na zijn vertrek hadden de Bewindhebbers inlichtingen omtrent zijn persoon ontvangen, die zeker zijn uitzending zouden verhinderd hebben, indien zij daarvan vroeger kennis hadden gekregen. 5 Maart 1616 gaven zij bericht naar Indië van een rapport, waarin voorkwam, dat «Jan Steijns een gansch gedebaucheert ende tot onsen dienst onnuten quant soude wesen, die hem niet alleenlijk met verscheijden vrouwpersonen alhier verloopen met trouwbeloften ende andersints geëngageert, maer oick selfs hem bij den vijand oft aen de ander zijde onthouden, ja in Jezuïeten cloosters soude gewoont hebben». Onbekwaam, liederlijk, onbetrouwbaar, als zoodanig werd hij aan de Indische machthebbers voorgesteld.

Dergelijke veelal eenzijdige mededeelingen, officieel of officieus, waren in dien tijd niet zeldzaam, maar schaadden de betrokkenen niet al te zeer. Er was overal te groot gebrek aan geschikt personeel. Bleken zij bruikbaar en vervulden zij hun plicht, dan maakten zij ondanks alles carrière.

Steijns had een behoorlijke opvoeding gehad; zijn journaal is het bewijs, dat hij goed de pen kon voeren, terwijl zijn gedrag te Makassar tegenover de Engelschen en de inlandsche Vorsten voor zijn handigheid pleit. Aanvankelijk ondervond hij dan ook geenerlei nadeelige gevolgen van de gezonden waarschuwing.

Hij had met de Eendracht na de ramp van December 1616 de reis van Makassar naar Amboina en Banda vervolgd.

Te Ambon teruggekeerd was hij als onderkoopman op hetzelfde schip met den sergeant Gerret Westerman getuige van het accoord door den Gouverneur Adriaen Block Martensz, met eenige dorpen aan de Zuidkust van Ceram gesloten.¹ Diens opvolger Herman van Speult plaatste hem op het «nieuw gestabieleerd kantoor Waccassien», maar zond hem den 8sten Augustus 1618 met het Wapen van Amsterdam naar Bantam. De ongunstige berichten uit patria hadden Coen aanleiding gegeven, Steijns' terugzending ernstig te overwegen, maar hij kwam van dit denkbeeld terug, toen hij Van Speult's oordeel had gelezen, waarbij verklaard werd, dat Steijns «goede rekening en reliqua gedaan en zich hier gecomporteerd (had) als een jonkman met eere toestaat, zoodat hem niet hebben te misdanken»².

¹ Heeres, *Corpus diplomaticum I* (Bijdr. Kon. Inst. 1907), p. 130—132; Tiele, *Bouwstoffen I* p. 206.

² Verg. Van Dijk. *Twee togten naar de Golf van Carpentaria*. Amsterdam 1859, p. 8 en 9.

24 October 1618 schreef Coen uit Jacatra aan den Luitenant Gouverneur van Amboina, Herman van Speult: «Jan Stijns wordt hier gebruikt». Men had toen een begin gemaakt met het versterken van de nederzetting, tegen den verwachten aanval van Engelsche en inlandsche zijde.

Bij de belegering van het fort Jacatra wordt zijn naam niet genoemd; hij is dus meer dan waarschijnlijk op de vloot geweest, die naar Amboina de wijk nam, om later voor het ontzet terug te komen.

De door Coen op den rechteroever van de Tjiliwoeng gestichte stad, olim Jacatra, ontwikkelde zich zoo snel, dat weldra behoefte gevoeld werd om een baljuw aan te stellen. Tot deze eervolle betrekking werd bij resolutie van 29 Maart 1620 Jean Steijns aangewezen. Maar nu bleek, dat er toch wel wat waar was geweest van de tegen hem geuite beschuldigingen. Want reeds 24 Juni, nog geen drie maanden later, volgde het ontslag uit zijn ambt wegens «soo lancx soo meer gebleken onbequaemheyt, om hetselve met behoorlijk respect tot soodanich offitie als deze plaetse vereijst te bedienen ende becleeden.»

Bedenkelijker was hetgeen daarna volgde. Met de vrijburgers Jan de Pitaine van Rotterdam, Andrea Petrarcha van Cordova en Dirck Joosten, alias 't Hooft van Gouda, kreeg hij een commissie, om de jonken, komende en gaande naar Malaka te nemen. Volgens Aert Gijsels, die waar hij kon Coen's handelingen in een ongunstig daglicht stelde, zou op hun vraag of daaronder ook de vaartuigen van onze vrienden, die van Japara, Grisse, Joartan, Soerabaja, Patani, Palembang en Siam begrepen waren, geantwoord zijn: «maeck het soo, dat sy niet en commen clagen»¹. Zoo eenvoudig zal het antwoord wel niet geweest zijn, gesteld dat de vraag gedaan ware. Maar zeker is, dat het zoo werd gemaakt. De bemanning van een prauw uit Palembang werd, ondanks het bezit van een behoorlijk paspoort aan handen en voeten gebonden eenvoudig over boord geworpen. Ingekomen klachten leidden tot een vervolging. 't Hooft, die bijzonder schuldig was bevonden, werd 5 Februari 1622 ter dood veroordeeld, en met het zwaard geëxecuteerd. Steijns en de beide anderen ontgingen te nauwernood hetzelfde lot.

¹ Kroniek Hist. Gen. Rapport van personen, komende uit Oost-Indië, 1622 (inderdaad Gijsels alleen). jaarg. 1871, p. 330.

Bij resolutie van 14 Juni 1622 werd voorloopig bepaald: «alzo de saecken van Johan Steijns ende consorten noch ongedecideert staen, ende niet eer dienen affgedaen te worden, voordat men naerder bescheyt van Patana become, hoe de saecken aldaer met de geoffenceerde coningen ende geïnteresseerde vrienden sullen gerepareert ende versoent wesen, is goetgevonden omme alle ergernisse ende disgosto te weeren, welke d'inwoonders van Patana, ofte oock de geïnteresseerde selven die hier mochten comen handelen, soudén mogen nemen, dat men den voorsz. Steijns met den Sampson van der hant sal senden, sonder eenige bedieninge oft gagie, om bij den commandeur ende den raet op de cust van China 't sy dan in crijchsdienst ofte tot opsiender van eenige wercken, sonder bewint ofte maniance van middelen, gebruyct te worden.»

Dit besluit werd niet uitgevoerd.

28 December 1622, twee maanden voor zijn afreis naar het vaderland, schreef Coen aan Gouverneur van Speult: «Jan Steijns hebben geconsenteert met dit schip (de Edam) innewaarts te varen, ten eynde dat hem in Banda als vrijman genere. Soo 't geviel, dat eenige jachten tot ontdeckinge van de landen om d'Oost gelegen gesonden worden, mach daartoe wel gebruyckt worden. De persoon is U. E. bekend. 't Heeft weynich gescheelt of soud hier met den doot gestraft sijn geweest, vermits onse commissie overgetreden ende seer qualijck met seecker volck van Patana geleeft hadde».

Steijns kwam op een geschikt oogenblik aan. Van Speult had juist het voornemen opgevat twee jachten, de Arnhem en de Pera, op een ontdekkingstocht naar het Zuidland te zenden, en zou, de aanwijzing volgend, hem zeker met de leiding daarvan belast hebben. Daartoe is het echter niet gekomen.

Den 5^{den} Juni 1623 moest toch Van Speult aan De Carpentier melden, dat wegens Steijns' overlijden in diens plaats gesteld was «den Edelen Jan Carstensz ¹ met den titel van commandeur,

¹ Zie aantekeningen omtrent Jan Carstensz van Embden's leven, bij Van Dijk, p. 9, noot 37 en 38. Hieraan kan worden toegevoegd, dat de Kamer van Amsterdam hem op 15 October 1615, behoudens nadere informatie, in aanmerking bracht voor een benoeming tot onderkoopman op een bezoldiging van f 36. 2 November werd, naar aanleiding van de brieven van de H.H. Burgemeesteren van Embden, besloten, dat men bij zijn benoeming „insisteren sal op het stellen van de borgen [tot een bedrag van f 2000] binnen deser

wien men, onzens inziens, deze zaak wel zoo wel als aan Steyns mag betrouwen». Ware de dood niet tusschen beiden gekomen, dan zou dus Steijns de expeditie hebben aangevoerd, waarop zijn verdienstelijke vervanger het eerst de sneeuwbergen van Nieuw Guinea aanschouwde en een belangrijk deel van Australië ontdekte.

stede'', maar 5 November nam men, na ontvangst van brieven in zijn faueur genoeg in plaats van borgen met een verbintenis op zijn goederen te Embden gelegen. 16 November werd hij op de Trouw geplaatst, waarop hij, met De Carpentier als opperkoopman, de reis naar Indië maakte.

Journal van Joannes Steijns.¹

Laus Deo anno 1616 adij 10 Desember int
Schip D'Eendracht van Amsterdam.

Alsoo wij met ons schip de Eendracht van Amsterdam² zijn gecomen aent westeynde van Macasser ende geraeckt in de canalen van sekere droochte die daer leggen, heeft de scheepsraet goet gevonden, dat men eenen brief soude schrijven aen onsen coopman, die tot Macassar lach ende geven die aen een van de visschers, die daer in de droochte dagelijckx quamen visschen, hetwelck geschiet is; welcke brief anders niet in en hielt dan dat den coopman, die wij tot Maccassar hadden, ons eenighe prau, jonck offte korkor aff soude zenden met een man off twee, die in dese plaetse bedreven waren, daer wij nu laghen; want het overall soo voll droochten was, dat wij daer qualijck wt wisten te geraken, oversulckx eenen lootsman hooch nodich hadden.

¹ Rijksarchief, Boek K.

² De Eendracht, de Trouw en de Nieuw Bantam waren 23 Januari 1616 uitgelopen uit Texel, waar de schepen onder een ondragelijke koude, het oogenblik van vertrek hadden afgewacht. Gevolg van dit strenge weder was het wegloopen van volk: op de Eendracht 21 man van het bootsvolk en 8 soldaten. De Carpentier, opperkoopman op de Trouw, meldt dat van enkele personen de toonen bevroren.

De Gouden Leeuw was 21 en de Westvrieslant 22 Januari vooruitgegaan; ze werden ingehaald aan den uitgang van het Kanaal. Geruimen tijd bleven de 5 schepen bij elkaar en deden achtereenvolgens het eiland Maio (Kaap Verdische eilanden), Kaap de Lopo Gonçalves, Annobón en de Tafelbaai aan.

De Trouw kwam het eerst te Bantam aan 19 October, dan volgde de Nieuw Bantam 24 October, en eindelijk de Westvrieslant en de Gouden Leeuw te gelijk op 14 November 1616.

De Eendracht was van de Kaap de Goede Hoop haar eigen weg gegaan en had op 26° Z.B. de westkust van Australië bereikt. De namen Eendrachtsland en Dirk Hartogseiland bewaren de herinnering aan dit feit.

Het journal van de Eendracht is verloren gegaan; slechts drie brieven bij het begin der reis geschreven zijn bewaard. Die van 3 en 9 Februari zijn geteekend door Gille Mibais en Joannes Steijns, die van 11 Juni 1616 buitendien door Direk Hartooshsz.

Schets van de reede van Makasser. 1616. Schaal 1 : 150.000.

11 dito des Sondachs is ons boot wt diepen gevaren, ende des avonts weder comende, heeft geseijt, dat die droochten streckten tot aent lant.

12 dito Maendach zijn wij met het schip noch blijven legghen,¹ overmits het still weer was.

13 dito Dingsdach laghen wij met het schip noch in de drochten, overmits wij recht in de wint hadden, soo is den scheepsraet bij maelcanderen geropen, die goetgevonden hebben, dat Jan Steijns, ondercoopman, ende Jan Willemsz van Ka-

¹ Het is bezwaarlijk met eenige zekerheid de plaats te bepalen, waar de Eendracht zich 10 December 1616 ophield. Spurway zegt: wij bespeurden den 14^{den} een groot schip, dat op 5 mijl afstand van den wal ankerde. Steijns schatte op 4 à 5 mijl.

Uit het journaal blijkt, dat de Eendracht dicht bij een eiland lag, toen Steijns het schip verliet. Hij roeide den 13^{en} van 5 uur 's middags tot 2 uur na middernacht recht Oost, werd toen door een onweersbui overvallen en moest zetten onder een eiland. Na een oponthoud van een paar uren ging hij verder om tegen 8 uur 's morgens het Westeinde van het eiland van Makasser te bereiken.

Daar werd hem na eenigen tijd gewezen, dat de gezochte loge om den hoek (wel om den hoek van Oedjoeng Pandang) lag. Dit zou n.l. overeen komen met hetgeen Valentijn (Dl. III, stuk 2) mededeelt: „De logie der Engelschen heeft maar een musquetschoot benoorden 't kasteel Oedjoeng Pandang gestaan”.

Tot hetzelfde besluit zou men niet gekomen zijn door de beschouwing van de beide fraaie door Valentijn gegeven platen: „Samboepo in platte grond” en „Samboepo in 't verschiep” alleen. Daarop is het vorstenverblijf Samboppo aan de delta der Beerangrivier voorgesteld, naar een schets ter plaatse, in het moederland uitgewerkt, vermoedelijk gemaakt omstreeks 1640 of 1650.

Merkwaardig is de ligging der loges aan het Noordelijk einde van een kampoengcomplex, eerst de Engelsche en onmiddellijk daarnaast de Deensche, vroeger Nederlandsche. (De Denen waren hier van 1625—1667 gevestigd). De afstand, waarop de loges van Samboppo verwijderd zijn, schijnt op de platen veel minder groot dan deze in werkelijkheid bedraagt.

Van de reede roeide Steijns, dwars van het Engelsche schip af, recht zeewaarts, d.i. in ongeveer westelijke richting, naar schatting 4 mijl. Toen veranderde hij van koers en stuurde hij naar het eiland, waarbij hij de Eendracht dacht terug te vinden. Onderweg werd hij genoodzaakt water te zoeken op een ander eiland, en toen hij eindelijk zijn doel bereikte, bleek zijn schip te zijn zeil gegaan.

De verschillende gegevens vergelijkende met de zeekaarten en de Zeemansgids van straat Makasser, wil de onderstelling niet gewaagd schijnen: dat de Eendracht zich aanvankelijk heeft opgehouden bij Samalona of Duivelseiland; verder dat Steijns de eerste maal heeft moeten schuilen bij de bank Groot Lae Lae, waarvan een deel begroeid is; en eindelijk dat hij van de reede vertrokken, genoodzaakt werd Barong Keke aan te doen, alvorens Samalona weder te bereiken.

doelen(?) hoochbootsman met het schuijngen soude varen nae Macasser om te besien, hoe dat het bij quam, dat wij geen antwoorde en cregghen op onsen brieff, die wij allrede gesonden hadden aen den coopman, die daer aen Macassar lach van wegghen onse Meesters, twijffelende, dat die prau den brieff niet bestelt hadde. Soo ben ick met den hoochbootsman met ses roeijers des avonts int schuijngen gegaen ende met genomen eenen swarten met zijnen jonghen, die wij wuijt die prau bij Bima oft Igonapij¹ gecregghen hadden, hebbende met ons genomen een weijnich victalis ende 4 mosketten, 4 sabels met wat lonts. Nu den last die wij hadden was dese, te weten van onsen coopman Gilles Mibeijse² ende schipper Dirck Hartichsz soo haest wij aen Macassar souden comen, vernemende hoe het bij quame, dat wij geen antwoord op onsen gesonden brieff en kregghen; oock om te verstaan, hoe het met onsen coopman aen Macassar stont, ende oft wij daer gelegentheijt souden hebben om rijs te laden; ende soo haest als wij ons dinghen aen Macassar verricht souden hebben, wederomme nae het schip souden keeren, hetwelck ons int gemoet soude comen, soo het doenelijck ware, maer bovenall, dat wij aen het lant niet vertoven en souden.

Soo zijn wij met het schuijngen van het schip gescheijden omtrent een ure voor avont, settende onsen cours recht oost ende hebben geroeijt tot omtrent 2 uren nae middernacht. Doen kregghen wij een trouwade³, dat wij het setten moesten onder een eijlant⁴, allwaer wij laghen omtrent 2 uren, ende ons volck at ende dranck wat, ende doen roeijden wij weder voorts nae Macassar toe.

14 December des Woensdach 's morgens omtrent 8 uren zijn wij aen het westeijnde van het lant van Macassar gecomen, allwaer dat wij vele prauwen vonden, maer geen die daer in waren, die ons spreken wouden, dan riepen altemaell dat sij vervaert waren. Dan omtrent middach hebben wij een prou gevonden, die met rijs geladen was, daer wij nae toegeroeijt zijn, dan dicht bij haer lieden comende, het⁵ ons aen boort

¹ Goenoeng Api of P. Sangeang bij Soembawa.

² Gille Mibais van Luik werd 15 October 1615 te Amsterdam voor opperkoopman aangenomen.

³ Trovoda, Port.; storm onweder.

⁴ Waarschijnlijk Lae Lae.

⁵ Heette, vroeg.

komen, dat wij deden; ende aen boort comende, gaven zij ons t'eten ende te drincken, dat wij haer betaelden. Ende wij vraeghden henlieden, waer dat onse loijse stont ende sij wesen ons omme den hoeck, ende seijden tegens ons oock, dat daer twee Hollantsche schepen laghen. Soo scheyden wij van haerlieden ende roeijden voort naer de loijse toe.

Nu comende aen den hoeck hebben wij vernomen, dat het twee Engelsche schepen ¹ waren, die daer laghen, soo zijn wij voor bij geroijt ende onsen cours geset naer die loijse toe, daer wij quamen ontrent voren naemiddagh, ende zijn strackx opt lant getreden, alwaer dat de swarten voor ons wech liepen. Ende een Engelsman van degenen, die in die loijse waren, quam bij ons, vragende ons in Maleijs, wie wij waren. Dan siende, dat wij geen maleijs en spraken, liep weder nae die loijse toe, ende quam met een ander man weder — ende sprack engels met ons. Terstont daernae quam den oppercoopman van de loijse ² met seven off acht Engelschen met geweer nae ons toe, te weten pistolen, hellebaerden ende anderhant geweer. Ende ick ende een bootsgesell met ons hoochbootzman vraechden haer, waer onse loijse stont; waerop dat ons die Engelsche vraechden, off wij daer aen het lant dorffden comen; waerop dat ick antwoorde: ja, want wij en wisten van gene swaricheijt, meijnende dat wij daer onse loijse hadden.

Soo vraechde de Engelsche, waer dat ons schip was, ende off wij niet van Bantam en quamen. Ick antwoorde, dat ons schip ontrent 4. a. 5. mijlen verre van daer lach, ende dat wij recht wt Hollant quamen, ende op geen plaets ofte plaetsen aangeweest en hadden, daer wij 't comtoijr hadden ofte meijnden te hebben, dan hier; ende dat sint ons vertreck van de Cabo Essperansie 't seijll waren gegaen, ende dat hier quamen om

¹ De Swan en de Defence onder het Admiraalschap van Nathaniel Court-hope. Schipper van de Swan was John Davis of Davy, opperkoopman Thomas Spurway; schipper van de Defence Hynsley, opperkoopman Sophony Cozucke, onderkoopman Richard Hunt.

² De Engelsche factor George Chauncey, die met Abraham Sterck te Makasser was, had te gelijk met dezen de plaats verlaten. George Cokayne, een paar maanden later daar aangekomen, had de terecht verbitterde vorsten te meer tegen de Nederlanders opgezet. Bij Steijns' komst was de factor Kellum Throgmorton, een jong man, door George Ball daar geplaatst, en bestemd om vervangen te worden door den Rus Cozucke, wanneer deze van den tocht naar Banda zou zijn teruggekeerd.

vervarsinghe, want wij viell volck sieck hadden. Soo heeft den Coopman van de Engelsche ons geantwoort, dat wij daer geen cantoir niet en hadden, ende dat ons volck all langhe van daer wech was; heeft ons oock belast, dat wij in onse schuijt gaen soudén ende blijven van de wall liggen. Ondertusschen soude hij naer den Coninck toe rijden, ende hem verwittighen van de saecke, hoe die geleghen was. Soo is hij te post, met noch 2 man tot hem, naer den Coninck toegereden ¹, ende wijlieden ondertusschen zijn in de Engelsmansboot getreden ende naerdát wij een weijnich met het volck gesproken hadden, verstaen dat daer onraet was tusschen den Koninck van Makassar ende de Hollanders. Nu een halff ure daer geweest zijnde, nae dat de Coopman wech gereden, is hij weder gecomen, ende hebben wij met een van onse bootsgesellen, die goed Engels kost,² in de loijse ontboden, ons exsaminerende off het oock die waerheijt was, dat wij recht van Amsterdam quamen ende niet tot Bantam aangeweest hadden. Hebbe ick 't verclaert.

Doen heeft die Coopman van de Engelsche tegen mij geseijt, dat wij groot prijckell van ons leven liepen, want ons volck van het eijlant scheijddende, hebben oorloghe tegens die van Macasar aengenomen ende den Jonghen Koninck gedoot, ende des Koninck's swager met drie sabanders gevanghen genomen ³ ende die wech gevoerd nae Jacatra, alwaer dat zij noch gevanghen saten ende dit was geschiet all over twaelf maanden geleden, ende den Coopman, die dit in't werck gestelt heeft, is genaempt Abram Sterck ⁴ ende den schipper Dirck de

¹ Naar Tallo.

² Volgens Spurway was het een Engelschman.

³ Volgens Coen I p. 120—122, zouden 9 Makassarén gedood en 2 gevangen genomen zijn; de laatsten, „Dayn Macatje, wesende een 's Coninck soone" met „eene ondersabandaer".

Tiele, achtste gedeelte (1611—1618) p. 338 geeft dat gevankelijk naar Bantam gevoerd werden 6 Makassarén, waaronder een zwager van den vorst. Kennelijk waren zij, toen de Eendracht aankwam, nog niet in hun land terug gekomen.

⁴ Abraham Sterck van Antwerpen, aangenomen 12 December 1605 door de Kamer van Zeeland, als assistent op f 16 's maands, voer uit met de vloot onder Paulus van Caerden, en was na gediend te hebben op Banda, 8 Juli 1612 met de Middelburg in het vaderland teruggekeerd. Hij werd 14 Februari 1613, 26 jaar oud, weder aangenomen, nu als tweede opperkoopman op de N. Zeelandia (eerste was Hendrick van Waterfort), welke 4 April 1613 uitzeilde en 12 December d.a.v. in Bantam aankwam. Hij volgde Samuel

Vries¹, soo heeft den Coopman voordor gevraecht, hoe groot dat ons schip was, ende hoe veel volck met het geschut, dat wij op hadden; hebbe ick geantwoort, dat ons schip groot was vijf hondert lasten², ende dat wij op hadden 200 mannen met 82 stucken geschuts. Soo heeft den Coopman geseijt: het is een schoon schip, Godt beware het voor ongeluck.

Voorder gesproken hebbende met malcanderen, soo hebbe ick den Coopman gebeden, dat hij toch ons voor den doot beschermen woude, want hij vermocht veel bij den Koninck van Makasar. Doen heeft den Coopman mij beloofft aen zijn hant, dat hij zijn best doen soude om mij met mijn volck van den doot te vrijden, dan off wij van den Coninck gevanghen bleven, soo en cost hij ons van de gevanckenisse niet verlossen. Soo hebbe ick hem zeer bedanckt ende ernstelijck gebeden met veell schoone woorden, soo het mogelijk waer, dat hij ons doch

Denis (Denijs) na diens overlijden op 7 April 1614 op als hoofd van het kantoor te Makasser.

Van daar teruggekeerd werd hij 27 Juni 1615 naar Djambi gezonden. Reeds 28 October d.a.v. werd Andries Soury mede daarheen gedirigeerd, om te beoordeelen of Sterck door zielsziekte onbekwaam tot werken was geworden. Begin 1616 volgde zijn terugzending naar Bantam, van waar hij 16 September met 't Hert naar het vaderland vertrok. 1 Juni 1617 werd met hem afgerekend.

¹ Dirck Allertsz de Vries kwam de eerste maal in Indië als schipper van de Patana bij de vloot van Admiraal van Caerden; de reis uit en thuis duurde van 20 April 1606 tot Juli 1610.

Voor de tweede maal kwam hij uit, eveneens op een schip door Enkhuizen uitgerust, de Enkhuizen, die 15 Mei uitgevaren, eerst 13 Maart 1615 voor Bantam het anker uitwierp.

Het journaal dezer tweede reis is verloren gegaan. Daarin moet vermeld staan, dat de Enkhuizen verzeild is op de Zuidkust van Java, en dat bij die gelegenheid twee baaien gedoopt zijn; die beoosten het schiereilandje Pangandaran, Mauritsbaai en die bewesten daarvan, *Dirck de Vriesbaai*. Bij de eerste had men den naam van den Prins, zooals herhaaldelijk elders geschiedde, bij de tweede den naam van den schipper gekozen.

Het eerst wordt de Dirck de Vriesbaai genoemd in de generale missive van G. G. Pieter de Carpentier 1 Februari 1623. „Tsedert sijn naer een lange ende penible reijse in September passato op de suijtsijde van Java vervallen ende omtrent Dirck de Vriesenbaij met staende seijlen gans machteloos ten anker gecomen de lange verwachte schepen Mauritius ende 't wapen van Rotterdam". Zie omtrent den droevigen toestand, waarin deze schepen verkeerden en hun ontmoeting met de jachten de Haring en de Hazewind onder Jan Vos, Coen's brief uit St. Helena, Coen I p. 757 en Van Dijk, Twee togten naar de Golf van Carpentaria, p. 4. vlg.

² Te groot opgegeven, de Eendracht mat hoogstens 350 last.

bevrijden soude, dat wij weer vrij naer ons schip souden moghen gaen.

Terwijlde dat wij met maelcanderen waren sprekende, soo was de Koninck ¹ op strant gecomen met ontrent twee duijsent gewapende mannen, die terstont een van zijne raetsheeren op die loijse sont, opdat hij met mij spreken soude. Ende bij mij gecomen sijnde, vraechde wat ick voor een was, soo zijde den Koopman van de Engelschen, dat ick een slave was. Dan hij schudde zijn hooft, zeggende dat hij dat niet geloven en kost, dan onder andere rede, die sij met maelcanderen hadden, soo vermaende hij dickwils van Kresten. Dan naerdan sij langhe met maelcanderen gesproken hadden, sijn sij 't samen wt die loijse gegaen opt strant bij den Koninck; dan zij en bleven daer niet langhe, dan quamen strackx weder, ende hebben mij geseijt, dat ick met haer beneden bij den Koninck comen soude ende hem groetende ende dan in mijn schuijtgen gaen, ende daer wachten tot dat mij de Koninck antwoorde soude zijnden.

Soo ben ick met den Sabander oft raetsheer ende de Coopman naer de strant toegegaen, die voll gewapende mannen stont, daer wij tusschen door ginghen, dan doe ick op 10 a 12 treden naer bij den Koninck was, ben ick te voet gevallen op die swarte maniere, den Koninck groetende, die mij met de hant wees naer mijn schuijtgen, waer dat ik naer toe zijn gegaen, ende riep het volck toe, die in het schuijtgen waren. Dan het was soo verre van de wall, dat zij mij niet hooren en costen, oock vervaert waren om aen die wall te comen, vermits die groote menichte van volck, die zij daer zaghen. Nu de Koninck van Macasar dit siende, dat ick niet aen boort en cost comen, heeft weder een man gesonden, die mij bij hem brocht, ende bij hem comende, hebben weder gedaen als vooren, ende hij wees met sijn hant naer een prau toe, die daer lach, ende liet mij zeggen, dat ick met die prau aen onse schuijt varen soude. Soo ben ick naer die prau gegaen. Dan den raet van den Coninck heeft terstont een man gesonden, die mij dat belet heeft. Nu

⁴ De Vorst van Goa droeg den naam van Sulthan Allah Oedin; die van Tallo, tevens rijksbestuurder van Goa, dien van Kraeng Mattowaija. Beide rijkjes waren ten nauwste verbonden. De Islâm was kort te voren, volgens inlandsche berichten 1603, door de Vorsten aangenomen.

Volgens Spurway (Purchas IV p. 509) bevonden beide Vorsten zich op het strand; die van Tallo is dan op den voorgrond getreden.

de Koninck dit ziende, ende dat onse schuijt niet en quam om mij te halen, heeft andermael laten seggen met een souverijne autoriteit, dat wij met de prau aen onse schuijt soudē varen. Soo ben ick tot mijn middell int water gelopen ende de prau vlot gemaect ende daerin getreden met den bootsman, die ik bij mij hadde, ende een van de Engelsche bootsgesellen die ons nae ons schuijtgen brocht, allwaer, dat wij met groote blijtschap intraden; ende den Engelsman roeijde die prau wederom aent lant.

Nu wij int schuijtgen zijnde, hebbe ick het volck vertelt hetgene, dat daer aen het lant passeerde, ende zij dat verstaende, wouden haer ancker lichten ende wechroeijen ende soo alle prikelē zijē te ontcomen. Dan tewijle ons schuijtgen niet wel beroeijt en was, hebbe ick tegen haerlieden geseijt, dat het beter ware, dat wij bleven leggen ende verwachten die antwort van den Koninck; want ick hoepte, dat Godt des Koninckx harte soude bewegen in sulcke manniere, dat wij vrij ende onbeschadich weder in ons schip soudē comen; ende off het gebeurde, dat het quame dat zij vluchten wouden, doch het niet en soude konnen ontcomen, want aent strant laghen veel fargatten met mosketiers, die ons strackx naevolghen soudē, ende dan soudē wij altemael om den hals comen; ende soo wij antwoorde van den Coninck verwachten, mogelijck wat daer noch van komen mochte; want als wij saghen, dat hij ons gevangen woude houden ofte dooden, dan zoudē wij ons te were stellen en maelcanderen bijstaen als soldaten ende bij maelcanderen leven en sterven, hetwelck ons volck goet dochte ende swoeren maelcander getrouwicheijt.

Nu terwijlen dat wij ons saten ende beclaegden, dat wij soonnoselijck int verdriet quamen ende alle swaricheijt debateerden, die ons aenstaende was, is daer een van des Coninckx heeren in een prau getreden ende nae ons toe comen varen, met noch 4 a 5 andre swarten bij hem hebbende; ende heeft int Maleijs tegen ons geseijt, dat doe ons contoir van daer vertrocken is, ons volck hebben gedoot des Koninckx van Macasars sone met veele andere edelen van het lant ende des Koninckx swager gevanghen met drie sabanders van het lant, ende die gevoert naer Jacatra, allwaer zij noch waren, maer dat wij daerdoor niet vervaert en soudē zijn, want de Koninck en begeerde ons niet te misdoen, dan dat wij in vrede naer ons schip soudē

varen ende en comen niet weder; want de Koninck en begeerde genen handel meer met ons volck te hebben. Soo hebben wij de heeren bedanckt van des Koninckx weghen voor zijne groote goedertierentheijt, dat hij aen ons bewees, hem wenschende geluck ende heijll; hebben ons dregghe gelicht ende wechgeroeijt. Dan terstont is de boot van den Engelsman ons gevolcht ende heeft ons toegeropen, dat de Coopman ons liet zeggen, dat wij aen zijn schip soudē varen ende daer blijven totdat hij ons bescheijt gave, hoe dat wij het aengaen soude om alle perijckelen te schouwen, dat wij oock naequamen; ende roeijden naer den Admiraal, daer wij well ontfanghen waren, danckende Godt voor Zijne genade, die hij ons bewesen hadde.

Des avonts quam den schipper van den Admiraell ¹ aen boort, die ons well trackteerde ende mij met ons volck well onthaelde, ons seggende, dat hij ons victalie soude medegeven om weder nae ons schip te raecken. Des middernachts is de Coopman van het lant nae boort gecomen, ende mij in den Vys.-Admiraell ontboden, allwaer dat ick ginck met onsen hoochbootsman ende quartierm^r, ende daer comende heeft den Coopman geseijt, dat wij den wech, die wij comen waren, niet weder henen varen en soudē; want het was den Koninck berouwen, dat hij ons hadde laten varen ende niet gevanghen gehouden. Oock hadde hij fregatten met volck offgeverdich om nae ons te soecken, off sij ons noch soudē connen become. Nu soo vraechde ick aen den Coopman, wat voor best gedaen ware; dat hij ons doch ten besten raden soude, want wij rechten voort wijse lieden raet van doen hebben; want considererende die prijkelen, die ons aenstaende waren van weghe de fregatten, die op ons wachtende waren, ende ons schuijtgē kleijn was ende maer negen man sterck en waren, soodat wij geen were, die te bieden hadden, wt het schuijtgē doen en costen, ende als de fargatten ons bij waren, het niet en kosten ofte en soudē kunnen ontroeijen, ende dan om den hals comen. Oock aen den Engelsman schip te blijven leggen en was oock niet geraden, want int schip daer wij van wegesson den waren, naer ons coempste soude verlangē. Doen heeft de Coopman goetgedocht ende tegen ons geseijt, dat wij ons volck noch wat soudē laten rusten tot omtrent twee uren voor daghe, ende ondertusschen

¹ John Davy.

soude de Coopman zijn boot wtzenden om te besien, waer de beste passagie voor wesen soude, om met het minste perijckell aen ons schip te moghen comen; hetwelcke hij gedaen heeft, ende het boot is omtrent een paer uren daernaer wedergecomen ende hebben ons geseijt, dat langs het lant vooll fregatten lach ende prauwen, dan dat recht nae die zee toe geen fregatten en laghen, ende dat wij lanckx die sij, sonder perijckel well wech costen comen; dan wij moesten met de donckerheijt soo heijmelijcken van het schip scheijden als het mogelijk waer, ende dan recht nae de zee toe roeijen ende dat soo verre, dat men ons van het lant niet kennen en koste; oock soo ons het mochte ontmoeten omtrent het schip, dat wij die wijck naer het schip toe nemen souden, ende zij zouden ons strackx assisteren ende dat met het boot, dat zij ons toezeijnden souden. Oock heeft den coopman ons geseijt, dat wij vrij met het schip op die rede souden komen, hij zoude alle ver-arsinghe voor ons koopen ende ons aen boort bestellen; dan soude het bij nacht doen, opdat het die van 't lant niet zijen en zouden; want de Koninck niet en begeerden, dat hij alliansie met ons zoude houden. Jae, zijde de coopman, dat meer was, dat wij ons van alle soude provideren, dat wij van doen hadden off moghen hebben; jae, all waert een last rijs drie off vier, dan bij nacht, opdat het de Koninck niet te weten en soude komen. Soo hebbe ick hem hoochlijken bedanckt van alle vrientschap, die hij ons bewesen hadde, ende ick hebbe ons volck op laten wecken ende zijn int schuijngen gegaen, ende van het schip wechgeroeijt, recht nae zee toe, gelijk ons belast was, medenemende fuctalie, als water om te drincken, broot met 9 hoenderen, een fles met arack ende een kist met tsiter ofte appeldranck met eenen hollandse kase ende recht 't zeewaerts geroeijt, dwers van het schipp off, ende dat soo langhe, dat de dach begost aen te comen ende zij van het lant ons niet meer zijen en costen.

15 Desember. Donderdaechs des smorgens doen het dach was, vonden wij ons 4 mijlen dwars van het lant off geroeijt ende hebben doen onsen cours geset recht naer het eijlant¹, daer wij het schip gelaten hadden, ende lieten eenen man op onse mast climmen om te besien oft hij het schip sien conde. Met

¹ Waarschijnlijk Samalona of Duivelseiland.

dien beliep ons een trowade, die het schuijngen soo deede slingeren, dat alle beijde die spoellemmers met water om vielen. Soo roeijden wij voort recht naer het eijlant toe, daer wij ons schip gelaten hadden, want wij het schip niet en saghen ende omtrent den avont overviel ons volck den dorst soo gheweldich, dat sij door noot het soutte water wt de zee droncken, want sij t sindert 's morgens geen water gehadt en hadden om te drincken, ende hadden commerlijcken geroeijt, soodat wij in groote benautheijt waren door den dorst, die wij leden.

Soo sijn wij aen een eijlant¹ gevaren, allwaer dat wij water vonden ende stoeckten daer vier ende braden daer vier hoenderen, die ons den Coopman van de Engelschen mede gegeven hadde. Ende ons ontliep een hoen met eenen haen, die daer opt eijlant gebleven sijn; doen wij nu wat gegeten hadden, hebben onse spoellemmers met water gevult ende hebben die in onsen boot gedraghen, en doen cregen wij wat wint, ende wij gingen tseijll naer het eijlant toe, daer wij het schip gelaten hadden, dan met den donkeren beliep ons een trowade, dat wij het setten moesten op 4 vadem waters.

16 dito des Vridachs 's morgens een ure voor daghe doen werd het still, soodat wij ons ancker lichten ende roeijden recht naer het eijlant, daer wij het schip gelaten hadden, daer wij terstont quamen; doch en vonden het schip niet, ende wij gingen op 't lant ende bekenden, dat het 'tselffde was daer wij het schip gelaten hadden. Soo sijn wij van daer off gevaren ende hebben onsen cours geset recht nae die reede van Macasar, all waer dat wij die Engelsche schepen gelaten hadden, ende omtrent 10 a 12 uren voor middach cregghen wij het schip int gesicht, waer dat wij nae toe geroeijt sijn. Dan het schip zeijlde nae de rede toe, ende wij volchden ende quamen een glas, naedat het schip geanckert was, aen boort, ende aen boort comende, hebbe ick den Coopman met den Schipper geaviseert, hoe dat het aent lant gestelt was, die haer daer zeer in verslogen, want zij ontrent een halff ure te voren het boot met een onderstuerman ende vijffthien mannen hadden aen het lant gesonden, om te besien waer wij bleven, alsmede om een sood vis te koopen tot verversinghe. Dan een halff glas, naedat ick met den hoochbootsman aen boort comen was, soo sach men aent lant roock

¹ Waarschijnlijk Barang Keke.

opgaen van geschut all oft mosketten geweest waren, ende dat aen onse boot, die nochtans geen geweld mede en hadden, soo dat wij niet en wisten wat aen lant gaende was. Want all wast, dat ick zijde, dat het volck om den hals was, den schipper zijde, waerom hebben zij u dan laten gaen met u volck. Dan om recht bescheijt te weten van de sake, soo worde goet gevonden, dat men een man soude zenden met het schuijten aen boort van den Engelschen Admiraell om te verstaen, hoet met ons volck ende boot aent lant gegaen was. Oock oft het hem belieffde, dat de koopman ende de schipper zouden aen zijn boot comen.

Soo is ons schuijten daer naer toe gevaren ende den schipper van den Admiraell gesproken, die zijde, dat hij niet en wiste, hoe het met ons volck aen lant vergaen was. Oock ontbode hij, dat wij dien avont niet aen boort en souden comen, dan dat wij des anderen daechs aen boort souden comen ende dat des avonts spade met den donckeren. Oock hebbe ick verstaen van onsen coopman ende schipper, dat zij een visschers prau aen boort hadden gehad, die haer vis vercocht hadden, dan het volck, dat in de prau was, en woude niet over int schip comen, ende zijden verwacht te zijn.

17 Desember. Saterdachs des morgens hebben wij ons ancker gelicht ende zijn wat naerder op de rede geloopen, soodat wij dicht onder het castell¹ quamen, allwaer dat wij groot geweld van volck saghen. Ende wij schooten drie schoten sonder scherp van ons schip. Daer naer setten wij onsen kours nae de Engelsche schepen toe. Doen hebben die vant castell van Macasar een witte vlagge laten waeyen, hetwelck onse schipper zijde, dat vrede bediede, ende dat het soo laet niet geweest en ware, soude met de schuijt daer selver in parsoon nae toe gevaren hebben. Omtrent den avond kwamen wij met ons schip tot op een gotelinck schoot naer bij de Engelschen schepen, die oock haer ancker lichten ende naer ons toequamen ende het dicht bij ons zetten. Des avonts is den Coopman, schipper ende ick met ons schuijten aen den Admiraell gevaren, daer wij well ontfanghen waren, maer eijlacie drovighe tidinghe cregen; want die Engelschen zijden, dat die van Macasar drie sargen² van

¹ Waarschijnlijk de versterking van Oedjoeng pandan.

² Charges.

mosketten in ons boot geschoten hadden, doen die noch een halve engelsche mijle vant lant was ende daer naer met fregatten geaboordeert, ende het volck alte maell vermoort ende den kop aff gehouden ende die voor den Koninck gedraghen op die punte van hare sweerden. Ende doen soude de Koninck van Macasar gesworen hebben, dat hij ons schip in den brant soude doen steken ende dat bij nacht, all soude hij 3 a 4 duisent mannen daertoe waghen. Dat verstaen hebbende, hebben wij den Admiraell bedanckt ende hem gebeden, zijn best te willen doen om onse boot weder te krijghen; hetwelck hij ons beloefde, dat hij doen soude.

18 Desember, Sondach heeft ons het boot van den Admiraell een last rijs aen boort gebrocht met veele hoenderen, als oock suijcker, bananes, pattassen, orangen appelen ende andere vruchten; oock wat vars water, ons dienende tot vervarsinghe. Ende alsoo wij wat verachtich van het lant geset waren, is den schipper van den Admiraell met twee coopluijden aen ons boort gecomen ende ons geseijt, dat hij den Koninck van Macassar om onse boot aengesproken hadde, die hem tot antworde hadde gegeven, dat hij die om geen gelt en woude missen, dan dat hij ons schip noch meijnde in den brant te laten steken. Ende wij hebben dese Engelschen onthaelt naer ons cranck vermoghen, haer betonende teijkenen van danckbaerheijt voor de vrientschap, die zij ons deden, ende des avonts ontrent 10 a 11 uren sijn sij weder naer haer boort toegevaren.

19 ditto Maendach, is den schipper van den Admiraell ons weder comen besoken, die wij te gast gebeden hebben met zijnen coopman, die hij terstont liet halen met zijnen boot, ende quam oock terstont vergeselschap met den anderen schipper ende cooplieden, assistenten, die wij altesaemen well onthaelden ende betaelden haerlieden de vervarsinghe, die van haerlieden gehadt hadden, ende dat met die somma van 47 realen van achten; dan een deell hoenderen schoncken zij ons ende daerteghen schoncken wij haer lieden 14 kaesen. Des avonts sijn zij van ons boort gescheijden ende onder zeijll gegaen, ende wij sijn haer gevolcht.

20 ditto Dingsdaechs hebben wij die wall langs geseijlt van Macassar, in compagnie van de Engelschen.

21 ditto Woensdach hebben ons de Engelschen noch een halff

last rijs vercocht tot 30 Realen van achten ende een pijp arack tot 15 stucken van achten ¹.

22 ditto Donderdaechs is het still weer geweest, sijn wij aen boort van den Admiraell gevaren om hem te bedancken van de vrientschap ons bewesen ende hebben ons afscheijt van hem genomen.

23 ditto Vrijdach was die wint wuijt den Westen, ende wij hebben lankx die wall van Macassar geseijt in compagnie van de Engelschen.

24 ditto Saterdag hebben wij gehadt moije koelte wt den Westen. Des 's nachts tusschen 2 a 3 eijlanden ² deur geseijt, leggende bij het zuijteijnde van Macassar, ende dat in compagnie van de Engelschen. Ende des avonts ben ick van den Coopman ende schipper gesonden met onse schuijt aen boort van den Admiraell van de Engelschen om haer te bedanken van alles goets ende te vraghen oft sij onsen wech zeijlden, want wij waren geresolveert om naer Amboina te zeijlen; wij waren well van sin geweest om Botton ³ aen te doen, ende dat om daer een prau te koopen, om een boot aff te maken; dan considerende de perijkelen die daer in gelegen waren, omdat wij maer een kleijn schuijtgen en hadden, vonden, ende soo sij ons bij bleven, dat zij ons doch soudent willen assisteren. Doen heeft de Admiraell van de Engelschen mij voor antwoordt gegeven, dat hij wel met zijn schip met ons te Botton op de rede woude loopen ende daer een prau oft janpan voor ons coopen; waervan dat ick haer bedanckte ende zijde, dat ick't onsen coopman ende schipper woude gaen aendien, ende soude haer terstont antwoorde brenghen. Soo ben ick naer ons schip toegevaren ende hebbe den Coopman die bootschap gedaen, die den scheepsraet hierop dede vergaderen, die dat goet vonden, dat wij tot Botton aenloopen soudent ende daer een boot maken. Soo ben ick weder aen den Engelsman zijn boot gevaren om te accepteren die presentatie, ende hebbe besloten met malcanderen, dat zij des nachts een vier opsteken soudent ende dat wij dan het vier volghen soudent, hetwelck soo geschiet is.

25 ditto. Sondachs den wint als voren hebben wij het eijlant

¹ Spurway beweert, dat de Hollanders slechts 40 realen v. a. voor 2 kjangs rijst zouden betaald hebben.

² De Drie Gebroeders en P. Tanahkeke.

³ Boeton.

van Botton in het gezicht gehadt ende wij hebben die Engelschen ontboden, dat wij haer bedanckten van haer geselschap, want wij veell tijts t soeck souden brenghen, eer wij op de reede te Botton souden kunnen comen, soodat wij om geenen tijt te verliesen, diewijle de wint goet was, recht naer Amboijna loopen souden, soo zijn wij van de Engelschen gescheijden.

26 ditto. Maendach, de wint west, cours oost ten noorden, groote koelte. De Engelsche schepen noch gesien.

27 ditto. Dingsdach. De wint noort noort west, tammelijcke koelte. De Engelsche noch gesien.

28 ditto. Woensdach. De wint, cours als vooren. De Engelschen noch gesien.

29 Desember. Donderdach. In stilte gedreven onder het eiland Borro ¹ aen backboort ende de Engelschen aen stuerboort noch gesien.

30 ditto Vrijdach. Den wint noort ten westen, cours noort oost ten oosten. Des morgens met den dageraet hebben wij Amboina int gezicht gecreghen, ende des avonts quamen die Engelschen wuijt ons gezicht ende zetten onsen cours naer Banda ende waren geladen met rijs ende arack, soo zij selver geseijt hadden, (ende was onderteijkent)

JOANNES STEIJNS.

¹ Boeroe.

Bijlage (Boek V).

Rapport door Jan Joosten ¹ nopende zijn ambassade na Maccassar aen Heer Generael gedaen.

Memorie vant gepasseerde op Macasser.

Den tweeden Augusty [1621] voor Macasser te reede gecomen ende alsdoen door de Engelse coopluyden, namentlyck den coopman vant land Mr Stafferton ² ende Mr Hees ³ met ons daer gecomen, den coninck aen laeten seggen, dat wij schrijvingen van den E. heer Gouverneur van Amboyna brachten; ende liet ons op stonde, synde ontrent den avond, met d'Engelschen antwoorden, dat daer eerst met den coninck van Telloe, dat een out man is, van soude spreeken, derhalve den coninck van Goa, alhoewel hij den superieur is, niet alleen en wilde doen. Den coninck van Goa is een jong man.

Den 3^{den} op Dingsdachs morgens heeft den coninck Goa den coopman Mr Stafferton nevens andere orangcays met 2 fraeye praewen aenboort gesonden, om ons aen lant bij hem te haelen, daer hij ons doen vraegden off wij schrijvinge hadden. Antwoorden jae, en hem alsdoen den brieff nevens de Ed. Heers groetenisse overgeleevert, den welcken hij met danck ende een

¹ Jan Joosten voer uit onder de vlag van G. G. Both. Hij was assistent en tolk, toen hem 2 November 1619 vergund werd naar Amboina te gaan, waar hij gehuwd was en een gezin had. Op de expeditie naar Banda was hij, 19 April 1621, als vendrig ingedeeld bij de aanvalstroepen. 19 Juni 1621 werd hij „provisionelijk” als koopman gebruikt zijnde, als zoodanig op nieuw aangenomen voor 3 jaar op f 55 's maands „op syn eygen cost”.

Door den Gouverneur van Amboina, Herman van Speult, naar Makasser gezonden, vertoefde hij daar van 2 tot 7 Augustus 1621, om over Batavia naar Ambon terug te keeren.

Coen, die niets voor getrouwde Compagnie's dienaren voelde, gaf 21 Januari 1622 Van Speult in overweging, Joosten zoo lang in dienst te houden als zijn verbonden tijd duurde en hem dan te ontslaan, tenzij de Compagnie zijn diensten verder noodig had.

15 Mei 1624 kon Van Speult berichten, dat Joosten zich bijzonder had onderscheiden bij de oprichting eener versterking op Hatuwa, en dat hij door zijn kennis van het Ternataansch bij de bevolking zeer gezien was, zoodat besloten was hem „dit aenstaende jaer” te continueeren.

² Thomas Staverton. Purchas V. p. 115, 126, 132.

³ Robert Hayes, commies op de Defence, later op Poelau Roen; beheert de zaken aldaar na den dood van Courthope.

goed gelaet ontfinck, dan en conde den inhoud desselfs niet wel verstaen, dan vertaelde hem den inhoud int Maleys. Gaven daerop voor antwoorde nooyt sulcx aen die van Ternaten, Ternatanen, die van Loehoe ende Combello hadden laeten weten off versocht hadden om sulcx de E. Heer Gouverneur aen te dienen; dan seyden a[l]tyt genegen geweest hadden om vrede met ons te hebben, ende nooyt gesocht hadden oorloch met ons te voeren. Ende dat te meer seyde, hoe soudén wij cleene connen weygeren vrede te hebben, daer ghy groote compt sulcx aen ons presentereen; advoyreerende met een blij gelaet gaerne vrede hadden, ende vereerde ons midtsdien 2 jonge buffels, 150 hoenders en andere snuijsterije.

Den 4^{den} ditto op Woensdachsmorgens heeft ons den coninck 2 gesadelde paerden gesonden ende eenige van sijne orangcays, ende door dien ons bij hun beyde coningen doen comen ende gevraecht, off wy yets buijten tgeschrifte te seggen hadden. Seyden neen, dan dat hare Mg^{es} 2 à 3 embassadeurs aan Ed. Heer Generael gelieffden te seynden ende deselfde met alle eerbaerheyt ende lieffde soudén gaen ende keeren; daarop hij antwoorde sulcx gaerne soude doen, dan alsoo bij heur eenige faulten mochten begaen worden door onervarentheyt van tael daer abuysen door mochten comen, daaromme alles met eenen brieff soude beschicken. Soe wanneer wij met onse scheepen quaemen, soudén genegen wesen om bij ons te comen off wij bij hem, off soo niet in de Engelsche [logie] ende ten waere geweest wy commissie gehadt hadden om d'vrede te besluynen, soude alsnu gedaen geweest sijn. Beyegenden ons seer vriendelycken ende gaff ons daer nevens alle liberteyt om te gaen daert ons gelieffden ende geboot, aen alle syne plaetsen, soot geviel eenigh van ons vaertuych aen syne custe quam te vervallen, dselve met alle vrientschap soudén bejegenen ende laeten ververschen; wierden daer nevens van alle man even vriendelyck aengesien.

Den 5^{en} Augusty op Donderdach omtrent den avond weder bij syne Majesteit geweest ende soo van hem als van andere verstaen, alsdat d'Portugiesen op Macassar meer als met 12 a 13 derley vaertuych jaerlycx comen; soo 2 galleyen ende fregatten van de Molucos d'welcke daer naegelen brengen, en de reste van Malacca soo joncken ende fregatten, die de naegelen opcoopen tegen 150 en 160 R d'bhaar, ende d'bhaar noten a

40 realen; d'foelie ten 160 R; die se van de joncken coopen, soo Macassaren, Javanen ende Maleijen also uit Banda comen; oock soo vercoopen se de Engelsen tot dselve prijs ende als de fregatten ende joncken van Malacca geen nagelen, foelye noch nooten connen becomen, neemen alsdan op Macasser rijs in, daer mede syluyden met cleyne winst naer Malacca gaen, want op Malacca de Portugiesen voor den coninck gerechticheijt 9 ten hondert moeten geeven ende den hondersten penning, voor de stadt comende 10 ten hondert.

Den rijs gelt op Macassar soo aen Engelschen, Portugiesen, Maleijen ende andere natien, alsse goedencoop is 8 a 14 a 16 R ende ten alderduersten 20 R met alle oncosten; ende thoohste t' Macasser sal connen jaerlijcx becomen worden, is 500 a 600 cojangen in als ende als.

Den conink laet voor syn eygen particulier mede op Malacca jaerlijcx handelen, ende geniet groote proflijten ende schenckagien van de Portugiesen.

D'Portugiesen houden hunne dominie int gemeen op Macasser onder hun 20 a 30 huysgesinnen; waeren nu sterck omtrent de 50, soo die wech gaen soudens, als die der blijven; maecten vast toe om met een fregaet ende 2 andere dingen naer Malacca te gaen; wierde gesecht dat alle hun cappitael omtrent de 40 duizend R weerdich soude wesen.

Den coninck is een heel beminder van schoon geweer, soo lange roers, fraeye pedarmes, breede houwens, alsmede van groote honden; daerom hij bidt hem mach gesonden werden. Oock bemindt hij schoone paerden; hem is onlangs een wit Spaens paert van de Spaenjaerden tot de Manilha gesonden met syn toebehooren. Seyt naer een schoon paert van dat hij een jongen was, verlangt hadde.

Den 7^{den} op Saterdach smorgens weder bij hem coninck Goa geweest, die ons alsdoen nevens syne groeten aan Ed. Heer Generael synen brieff gegeven heeft.

Wat aengaet de quantiteit van aracq, ister genoegh te becomen als bij den Chinees die daer is, vaeten gelaeten worden, alsoo der quaelijck potten syn te becomen; ende dat den legger gemeenen aracq tegen 16:18 a 20 R., naer den rys dier off goedencoop is, ende 40 R. de legger aracq apy; 4 a 5 honden $\frac{1}{4}$ R.; de visch is mede goedencoop; de buffels t stuck a 4 realen.

Alle soorten van cleeden syn op Macasser welgetrocken, naementlyck wit ende roode cassen tot 7 à 8 R. t p^{oe}, betaeljes 80 à 90 R. t corje, dragams en roode parcallen à 60 R. t corje, voorder armosynen, zatynen, laeckenen van alle coleuren; doch naer advenant den prys van de boven gemelde cleeden souden wel meer gelden, ten waer de Portugiesen daer soo grooten menichte niet en brachten.